Державна податкова адміністрація України

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Національного університету
державної податкової служби України
(економіка, право)

№ 4(43) 2008

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор	**Мельник П.В.**, доктор економічних наук, професор
Заступник головного редактора	**Тарангул А.А.**, доктор економічних наук, професор
Заступник головного редактора	**Цимбал П.В.**, кандидат юридичних наук, професор
Відповідальний секретар	**Василькова Т.В.**, кандидат економічних наук, доцент

Андрущенко В.А., доктор економічних наук, професор
Бахін В.П., доктор юридичних наук, професор
Білоус В.Т., доктор юридичних наук, професор
Варналій З.С., доктор економічних наук, професор
Воронова А.К., доктор юридичних наук, професор
Гончаренко В.В., доктор економічних наук, професор
Горленко І.О., доктор географічних наук, професор
Дедекаєв В.А., доктор економічних наук, професор
Долгий О.А., доктор наук з державного управління, професор
Костіна Н.І., доктор економічних наук, професор
Лисенко В.В., доктор юридичних наук, професор
Лисиченко В.К., доктор юридичних наук, професор
Нечай А.А., доктор юридичних наук
Ніколаєв В.П., доктор економічних наук, професор
Онишко С.В., доктор економічних наук, професор
Попович В.М., доктор юридичних наук, професор
Ріппа С.П., доктор економічних наук, професор
Тимченко А.Д., доктор юридичних наук, професор
Чугаєв А.О., доктор економічних наук, професор

Рекомендовано до друку Вченою радою Національного університету ДПС України, протокол № 3 від 27 листопада 2008 року

Фахове видання економічного та юридичного спрямування (постанова президії ВАК України від 13 лютого 2008 р. № 1-05/2)

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів.
За точність викладеного матеріалу відповідальність покладається на авторів.
Рукописи рецензуються редакційною колегією.
Зміни тексту та скорочення, що впливають на зміст матеріалів, а також їх перейменування вносяться редакцією за погодженням з авторів.
При передруку матеріалів посилання на "Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)" обов'язкове.

Свідоцтво про державну реєстрацію серія КВ № 13430-2314 ПР від 10.12.2007 р.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ ТА ВИДАВЦЯ: вул. Карла Маркса, 31, м. Ірпінь, Київська обл., Україна, 08201.
Тел. (04497) 60-9-94.
e-mail: visnik@asta.edu.ua. Веб-сайт: www.asta.edu.ua.

© Національний університет державної податкової служби України, 2008

НАУКОВИЙ ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ (ЕКОНОМІКА, ПРАВО)

Засновник та видавець: Національний університет державної податкової служби України | Щоквартальний науковий журнал | Заснований у травні 1997 р. | № 4 (43) 2008

УДК 33/34 + 657

ЗМІСТ

Економіка

Костіна Н.І., Губенко М.В. Діалогова система управління операціями на ринку нерухомості 3

Береславська О.І. Закономірності формування валютних курсів 10

Олешко А.А. Теоретичні проблеми визначення сутнісних характеристик суспільно-економічного розвитку 16

Юр'єва П.Б. Торговельний простір: методологічні та методичні аспекти формування 23

Кривенко В.Г. Іпотечне кредитування: світовий досвід та реалії для України 30

Пахолко П.В. Відновлення механізму стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності у вільних економічних зонах України 36

Лола Н.В. Програмно-цільовий метод управління економікою: основні ознаки та особливості 41

Фінанси, грошовий обіг і кредит

Онишко С.В., Семко В.М. Розвиток страхового ринку в системі ринків фінансових послуг 48

Бондаренко М.І., Чигрінов В.І., Абрамова І.М. Роль інституту стандартів у розвитку фінансового ринку України 54

Левченко В.П., Файєр О.А. Страхування професійної відповідальності, її місце на ринку страхових послуг України 59

Тимошенко О.П. Банківська система України в умовах інтеграції в Європейське співтовариство 64

Ліхтенштейн Л.А., Вандоляк О.В. Розвиток недержавних пенсійних фондів та їх вплив на фондовий ринок 70

Телішук Л.О. Еволюція економічних поглядів на заробітну плату 76

Яремко Л.А. Конкурентоспроможність регіону в умовах глобалізації: фінансово-економічні аспекти її зміцнення 82

Податки

Горленко І.О., Тарангул Д.О., Скоромцова Т.О., Степаненко А.А. Податкове планування видів економічної діяльності в Україні: методологічний аспект 88

Дедекаєв В.А. Ухилення від сплати податків при експортно-імпортних операціях 96

Буряк С.В. Апеляційне узгодження податкових зобов'язань: досвід країн СНД 103

Тищенко О.М., Михасьова Н.В. Особливості формування моделі бюджетування податків в інтегрованих структурах 109

Ірпінь – 2008

Єфименко Т.І. Податки в міжбюджетних відносинах.....115
Олейнікова Л.Г. Податкове адміністрування в податковій системі України.....120
Римарська Р.Ю. Напрями вдосконалення податкової системи України в контексті реалізації національної стратегії Європейської інтеграції.....129
Панасюк О.В. Роль спрощеної системи оподаткування у зміцненні конкурентоспроможності суб'єктів малого підприємництва в Україні.....136
Литвиненко Є.О. Оцінка ефективності податкового регулювання розвитку промисловості.....143

Облік, аналіз і аудит

Мнекін Ю.І. Управлінський аналіз діяльності сільськогосподарських підприємств.....149

Право

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Новицький А.М. Теоретичні аспекти правового регулювання електронного оподаткування.....156
Касьяненко Л.М. Сутність фінансово-процесуальних норм, їх співвідношення з матеріальними.....162
Кміть В.М. Реалізація антикорупційної політики в контексті фінансової безпеки України.....169
Дяченко С.В. Роль органів державної податкової служби України у відшкодуванні шкоди, завданої несплатою податків у процедурах банкрутства.....176
Олейніков Є.В. Внутрішній контроль як чинник загального підвищення ефективності роботи державної податкової служби України.....186
Лівак П.Є. Стратегія фінансового та правового забезпечення діяльності системи охорони здоров'я в Україні.....191
Марченко В.Б. Правовий статус неподаткових контролюючих органів у сфері справляння податків.....200
Гоцуляк Є.М. Нормативно-правове регулювання адміністративної відповідальності.....207
Дідескуль А.Л. Соціально-правова характеристика служби в органах державної влади та місцевого самоврядування в Україні.....213
Дума В.В. Правозуміння та його вплив на правозастосовну практику в сучасних умовах.....220
Шемелянець І.І., Пархомчук Р.І. Третейський суд – альтернативна форма захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.....224

Кримінальне право, кримінальний процес і криміналістика

Стратонов В.М. Онтологічні та гносеологічні витоки формування пізнавальної діяльності слідчого.....230
Цимбал П.В. Використання фірм-одноденок як засіб ухилення від сплати податків.....237
Калганова О.А. Правовий статус іноземних громадян у кримінальному судочинстві України.....242
Барабашова Ю.В., Медвецький Ю.О. Порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями.....248

Міжнародне право

Убогий С.А. Міжнародно-правовий аспект захисту прав та свобод людини і громадянина.....255

УДК 347.918(477)
І.І. Шемелинець,
Р.І. Пархомчук,
Національний університет ДПС України

ТРЕТЕЙСЬКИЙ СУД – АЛЬТЕРНАТИВНА ФОРМА ЗАХИСТУ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Цю роботу присвячено проблемам правового регулювання і практичної діяльності третейських судів в Україні. Автори висвітлюють основні відмінності та переваги третейського суду щодо судів державної судової гілки влади.

This work is devoted to the problems of legal regulation and practice of treteysky courts in Ukraine. The authors try to highlight the main differences and advantages of the treteysky court in relation to the state courts of the judicial branch.

Ключові слова: *третейський суд, третейське застереження, третейський розгляд, рішення третейського суду, порядок виконання рішення третейського суду.*

Україна іде шляхом побудови громадянського суспільства і правової держави. У цих умовах повага, забезпечення і захист прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб має першочергове значення і є одним із найважливіших завдань держави. Одним із основних органів, уповноважених утверджувати правопорядок, і єдиним органом, наділеним правом здійснювати правосуддя в Україні, є суд. На сьогодні ця правова інституція не повною мірою здатна ефективно вирішувати покладені на неї завдання у зв'язку як з об'єктивними, так, і певною мірою, суб'єктивними причинами. Існує значна кількість концепцій, які відображають шляхи подолання наявної кризи, проте збільшення кількості судів, деталізація їх компетенції, збільшення штату працівників є тими екстенсивними методами, які не зможуть вирішити наявні проблеми.

Тому на сьогодні актуальною є розробка таких механізмів забезпечення правопорядку, які дозволять не лише ефективно захищати права та свободи, а й розвантажать державну судову систему. До таких механізмів можна віднести альтернативні способи захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, серед яких, у першу чергу, можна виділити інститут третейського судочинства.

З теоретичного і практичного погляду питання визначення третейського судочинства і його місця в правовій системі, співвідношення третейського розгляду і інших способів захисту прав та охоронюваних законом інтересів були предметом наукових досліджень як учених-

© *Шемелинець І.І., Пархомчук Р.І., 2008*

юристів України, так і вчених країн СНД і представників зарубіжної юридичної науки. До сучасних українських юристів, які займаються дослідженням цієї проблематики, належать: Ю. Притика, В. Бойко, В. Головченко, О. Євсеєва, Т. Захаренко, Л. Мажар, Д. Лилак, К. Братківський, О. Іванченко та інші.

Більшість дослідників інституту третейських судів намагаються зосередити свою увагу і виділити переваги третейського суду порівняно із судами державної судової гілки влади. Це не зовсім правильно, оскільки сьогодні не потрібно змішувати „акценти" з державних судів на недержавні. Звичайно, це пов'язано з певними економічними вигодами, адже такі дослідження свого роду є рекламою наявних постійно діючих третейських судів. Основним завданням є формування цілісного ефективного механізму судового захисту прав і свобод людини, який буде об'єднувати водночас і державні, і не державні елементи.

Метою цієї наукової статті є аналіз правового забезпечення інституту третейського судочинства, визначення основних відмінностей та переваги третейського суду щодо судів державної судової гілки влади.

Зарубіжний досвід свідчить, що третейський розгляд по праву стає інститутом, здатним ефективно конкурувати з державною монополією на здійснення правосуддя у цивільних і господарських спорах, тому підприємці часто вважають за краще звертатися до недержавних судів. Наприклад, лише в США близько 80 % усіх приватних спорів у підприємницькій сфері розглядаються за допомогою недержавних арбітрів або посередників. Якщо подивитися на досвід роботи російських третейських судів, то в них давно кількість суперечок, розглянутих у третейських судах, набагато більша, ніж у державних. У Росії третейські суди розвиваються вже понад п'ять років [6].

На відміну від іноземних держав, практичний досвід діяльності третейських судів в Україні є незначним, а тому вирішення наявних теоретичних і практичних проблем є запорукою підвищення ефективності їх діяльності, сприяє формуванню належного рівня правосвідомості громадян у сфері захисту своїх прав і законних інтересів.

Відповідно до Закону України „Про третейські суди" [3] (далі – Закон) третейський суд – це недержавний незалежний орган, що утворюється за угодою або відповідним рішенням зацікавлених фізичних та/або юридичних осіб у встановленому законом порядку для вирішення спорів, що виникають із цивільних і господарських правовідносин. Основним завданням інституту третейського судочинства є захист майнових і немайнових прав та охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних осіб внаслідок всебічного розгляду та вирішення спорів відповідно до чинного законодавства.

Відповідно до ст. 124 Конституції України [1] „правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається". Дана норма не містить заборони на діяльність третейських судів, адже говориться лише про „суди". Крім того, ряд інших законів і нормативно-правових актів містять аналогічні положення, допускаючи вирішення окремих спорів „судами", без обмежень щодо їх розгляду саме третейськими судами.

З метою реалізації завдань, поставлених перед третейськими судами, законодавець виділив ряд основних принципів організації діяльності цих судів. Аналізуючи принципи, зазначені у Законі, серед них можна виділити загальні, які є основою діяльності як державних судів, так і третейських (законність, незалежність суду та підкорення його тільки законові, рівність усіх учасників третейського розгляду перед законом і судом, змагальність сторін, свобода в наданні

ними суду своїх доказів і в доведенні їх переконливості, судійського самоврядування тощо), і спеціальні, які притаманні лише третейським судам.

Відповідно до Закону (ст. 3) третейські суди не входять до судової системи України, що обумовлює їх особливе становище. Можна виділити такі основні відмінності третейського суду від державного:

– добровільність утворення третейського суду, можливість самому обирати суддю;

– третейським судам підвідомчі не всі спори;

– добровільної згоди третейських суддів на їхнє призначення чи обрання у конкретній справі;

– рішення третейських судів приймаються не від імені держави, хоча й є обов'язковими для виконання сторонами, які звернулися до третейського суду та інші.

Головною відмінністю і водночас перевагою третейських судів є те, що їх діяльність базується на договірній основі. Сторони самостійно обирають третейського суддю або постійно діючий третейський суд, що водночас є проявом добровільності вирішення спору і, певною мірою, запорукою виконання рішення такого суду в майбутньому.

Наступною відмінністю третейських судів є обмеженість кола підвідомчих їм справ. Так, відповідно до Закону третейські суди можуть розглядати будь-які цивільні та господарські справи, за винятком:

– справ у спорах про визнання недійсними нормативно-правових актів;

– справ, пов'язаних з державною таємницею;

– справ у спорах, що виникають при укладенні, зміні, розірванні та виконанні господарських договорів, пов'язаних із задоволенням державних потреб;

– справ у спорах, що виникають із сімейних правовідносин, крім справ, що виникають зі шлюбних договорів (контрактів);

– справ про відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом;

– справ у спорах, однією зі сторін в яких є орган державної влади чи місцевого самоврядування, державна установа чи організація, казенне підприємство;

– інших справ, які відповідно до законодавства підлягають вирішенню виключно судами загальної юрисдикції або Конституційним Судом України;

– справ, коли хоча б одна зі сторін спору є нерезидентом України.

Такі обмеження обумовлені, в першу чергу, характером спірних правовідносин. Так, частина з них безпосередньо віднесена до компетенції окремих елементів або ланок судової системи, для іншої – притаманний особливий суб'єктний склад. Віднесення цих справ до виключної компетенції державних судів обумовлений також публічністю визначених спорів, що певною мірою не відповідає сутності третейських судів, адже їх основним завданням є захист приватно-правових інтересів учасників цивільно- і господарсько-правових відносин. Дискусійним залишається питання можливості розгляду третейськими судами зовнішньоекономічних спорів.

Чинним законодавством України передбачено дві форми третейського судочинства: на постійно діючій основі (постійно діючі третейські суди) та для вирішення конкретного спору (суди „ad hoc"). У поняття „конкретний спір" включаються як уже існуючий спір, так і той, що може виникнути в майбутньому. Відмінність між судом „ad hoc" і постійно діючим третейським судом полягає у тому, що при передачі спору на розгляд третейського суду, створюваного для розгляду конкретного спору, сторони повинні самостійно визначити порядок

його формування і процедуру розгляду спору. Після винесення рішення у справі суд „ad hoc" припиняє своє існування [6].

Характерні особливості і, як вважають практики, переваги інституту третейського судочинства полягають саме в особливому процесі третейського розгляду (умови формування і розгляду справи), який можна визначити за аналогією з цивільним чи господарським процесом як порядок провадження в справах, що визначається системою взаємопов'язаних процесуальних прав та обов'язків, а також процесуальних дій, за допомогою яких вони реалізуються їх суб'єктами – судом і учасниками процесу [5, с. 16].

Звернення до третейського суду відбувається за третейською угодою (третейське застереження або угода про передачу спору на вирішення третейського суду), тобто сторони домовляються, що суперечки, які виникли чи виникнуть між ними у майбутньому, будуть передані на розгляд третейського суду. Особливістю третейської угоди є те, що вона стає обов'язковою для сторін, і вони вже не мають права ухилитися від передачі суперечки до третейського суду в разі виникнення конфліктної ситуації.

Третейський суд може розглядати справи у складі одного третейського судді або в будь-якій непарній кількості третейських суддів. У постійно діючому третейському суді кількісний та персональний склад третейського суду визначається за правилами, встановленими регламентом третейського суду. У третейському суді для вирішення конкретного спору (ad hoc) сторони на свій розсуд можуть домовитися про кількісний і персональний склад третейського суду. Проте за будь-яких умов третейський суд може розглядати справи лише в непарній (будь-якій) кількості третейських суддів.

Доцільно також звернути увагу на інші відмінності третейського розгляду щодо традиційного судового процесу, серед яких виділяють такі переваги:

1. Значно менший строк з моменту подачі позовної заяви до моменту видачі рішення третейського суду, тобто оперативність у розгляді та вирішенні спорів. Строк розгляду справ у третейському суді коливається від двох тижнів до двох місяців, на відміну від державних судів, де цей строк становить від двох до шести місяців.

2. Розмір третейського збору, особливо у справах із значною ціною позову, як правило, нижче ніж державне мито у суді, оскільки, зазвичай, у третейських судах використовується регресивна шкала третейського збору. Отже, сторони економлять не тільки час, але і гроші. При цьому в деяких випадках частина збору може бути повернена, що ще більше збільшує фінансову привабливість такого способу вирішення суперечок.

3. Місцем розгляду спору може бути не лише обласний центр (знаходження місцевого господарського суду), а і районний центр, що певною мірою може бути зручніше для сторін спору.

4. Мова ведення судових засідань обирається сторонами (на відміну від судової гілки влади, де судочинство ведеться державною мовою), що є позитивним фактором для представників національних меншин.

5. Гарантована конфіденційність (справа вирішується у закритому судовому розгляді за вимогою хоча б однієї сторони).

6. Високий фаховий рівень третейських суддів та їх спеціалізація. Дуже часто у списках постійно діючих третейських судів можна зустріти не лише відомих юристів-практиків, а й науковців, які спеціалізуються в окремих галузях права.

Водночас третейський розгляд не позбавлений певних вад. Серед останніх можна виділити: неналежне правове забезпечення захисту прав і законних інтересів третіх осіб, проблеми при вирішенні питань, пов'язаних із забезпеченням доказів та позову тощо.

Результатом розгляду спору в третейському суді є рішення третейського суду, що являє собою процесуальний правозастосовний акт, винесений органом із захисту цивільних прав, обов'язковий для сторін розгляду, може бути забезпечений примусовою силою держави, у якому закріплено визнання існування чи відсутності між сторонами визначених правовідносин [8, с. 50].

В юридичній літературі, в тому числі іноземній, немає єдиної думки щодо сутності рішення третейського суду, хоча кількість публікацій з цього приводу є досить значною. Так, існують дві основні теорії щодо юридичної природи рішення третейського суду: договірна та юрисдикційна. Відповідно рішення третейського суду визнається або юрисдикційним (процесуальним), або договірним актом [8, с. 47].

Досить часто можна зустріти твердження про те, що рішення третейського суду має певні переваги щодо рішення звичайного суду. Таке твердження побудовано на тій основі, що рішення третейського суду постановляється згідно з третейським застереженням, що є добровільним волевиявленням сторін і тим самим основою добровільного виконання судового рішення. Також ідеться про те, що рішення третейського суду може бути піддане процедурі примусового виконання у разі його невиконання.

Твердження про те, що рішення третейського суду мають характер виконавчого документа і тому негайно виконуються у примусовому порядку – це неправда, адже ні рішення третейського суду, ні рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України не мають сили виконавчого документа. Це – акт вирішення спору, який повинен отримати екзекватуру в державному суді. І лише за таких умов рішення буде примусово виконано.

Саме рішення третейського суду не має сили виконавчого документа. Відповідно до Закону України „Про виконавче провадження" [4] виконавчим документом є виконавчі листи або накази, видані на підставі рішення третейського суду компетентними судами, якими є місцевий загальний суд чи місцевий господарський суд, відповідно до підвідомчості та підсудності справ, встановлених Цивільним процесуальним чи Господарським процесуальним кодексами України [7, с. 111].

На сьогодні залишається не вирішеною практична проблема, пов'язана з неоднозначним тлумаченням термінів „рішення суду" та „рішення третейського суду" в законодавстві України.

Згідно зі ст. 14 Цивільного процесуального кодексу України [2] судове рішення, що набрало законної сили, є обов'язковим для усіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягає виконанню на всій території України. Крім того, суди ухвалюють рішення від „імені України". Згідно зі ст. 50 Закону рішення третейського суду є обов'язковим лише для сторін, які передали спір на вирішення третейського суду, і не ухвалюється законодавством України. Таким чином, правовий статус „рішення третейського суду" та „рішення суду" є різний.

На практиці суди, нотаріуси, державні виконавці відмовляють у вчиненні дій щодо виконання рішення третейського суду, якщо такий вид рішення не передбачено у законі.

Для того щоб сторони могли реалізувати в повному обсязі передбачене Законом України „Про третейські суди" право на захист майнових прав та охоронюваних інтересів, необхідно

внести доповнення до Цивільного кодексу України, Земельного кодексу України, Закону України „Про оренду землі", „Про іпотеку", Про державну реєстрацію речових права на нерухоме майно та їх обмежень", „Про виконавче провадження", де поряд з „рішенням суду" додати „рішення третейського суду" [9].

У більшості розвинених країн світу давно іде активний пошук шляхів зменшення навантаження на судову систему, розвитку інших форм цивільної юрисдикції. Крім того, фізичні та юридичні особи заохочуються законодавством до обрання несудових форм цивільної юрисдикції для вирішення спорів, і для цього створюється система відповідних правових і матеріальних стимулів.

Розвиток альтернативних способів захисту законних прав та інтересів, а саме – інституту третейського судочинства, має надзвичайно важливе значення, оскільки ця інституція дозволить вирішити ряд проблем у сфері правосуддя. Водночас цей розвиток не повинен спрямовуватися на противагу судовій гілці влади, створюючи так дисбаланс. Основним же завданням є формування єдиного механізму захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, де одночасно будуть функціонувати як державні, так і третейські суду в комплексі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України. Із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 2-го скликання // ВВР. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 2618-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492.

3. Про третейські суди: Закон України № 1701-IV від 11.05.2004 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2004. – № 35. – Ст. 412.

4. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 р. № 606-XIV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1999. – № 24. – Ст. 207.

5. Цивільний процес: Навч. посіб./ А.В. Андрушко, Ю.В. Білоусов, Р.О. Стефанчук, О.І. Угриновський та ін.; За ред. Ю.Д. Білоусова. – К.: Прецедент, 2006. – 293 с.

6. Братківський К., Іванченко О. Правовий статус третейських судів в Україні // Юридична газета. – 2005. – № 7(43). – 27 квітня. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.yurgazeta.com.

7. Євтєєва О. Третейські суди // Право України. – Київ, 2005. – № 3. – С. 109–111.

8. Притика Ю.Д. Юридична природа рішень третейського суду // Право України. – Київ, 2005. – 4. – С .47–50.

9. Постійно діючий третейський суд при Асоціації реалізації та захисту прав і законних інтересів юридичних та фізичних осіб [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ts.zaxist.org.

Подано до редакції 6 березня 2008 р.